

नाटय पंढरीचे जनक - विष्णुदास भावे

- ज्यांनी नाटयाची चळवळ जोपासली, आणि नाटयक्षेत्रात दबदबा निर्माण केला असे नाटय पंढरीचे जनक विष्णुदास भावे.
- दि. 5 नोव्हेंबर, 1843 या सुमुहूर्तावर विष्णुदास भावे यांनी मध्ये सांगलीतील, राजवाडयातील दरबार हॉलमध्ये मराठीतील पहिले नाटक 'सीता स्वयंवर' साकारले. आणि जणू सांगली आणि नाटक अशा समीकरणाचाच शुभारंभ झाला.
- विष्णुदास भावे यांनी सांगलीकर नाटक मंडळी साकारली आणि सन 1854 मध्ये विष्णुदासांनी 'राजा गोपीचंद' हे हिंदी नाटकही साकारले आणि ते हिंदी रंगभूमीचे जनक म्हणूनच ओळखले जाऊ लागले.
- त्यांनी एकूण 52 नाटके लिहिली. त्यात प्रामुख्याने पौराणिक नाटके आहेत.
- मात्र हया एवढया मोठया नाटयपंढरीचा जनक यापूर्वी कठपुतळयांचे खेळ करीत असे. त्यांनी निर्माण केलेल्या खेळवलेल्या कठपुतळया त्यांच्या निधनानंतर तशाच पेटा-यात पडून राहिल्या होत्या. भावे यांनी कठपुतळी खेळाच्या तीनचार संहिताही लिहिल्या होत्या. त्यांनी बनविलेल्या कठपुतळया लाकडी असल्या तरी अतिशय हलक्या होत्या. कारण ते यासाठी उंबराच्या लाकडांचा तसेच कागदाच्या लगदयाचा वापर करीत. या प्रमाणबद्ध बाहुल्या चाकावर बसविलेल्या असायच्या आणि लोंखंडी काठीच्या आधाराने व दोरीच्या साहयाने अशा दोन्ही प्रकारे खेळविण्याची कला त्यांनी आत्मसात केली होती.
- कर्नाटकातील भागवत मंडळी 'खेळ' पाहून सांगलीचे संस्थानिक थोरले चिंतामणराव आप्पासाहेब पटवर्धन यांनी आपल्या पदरी असणा-या सुभेदार अमृतराव भावे यांच्या विष्णू या बुद्धिमान मुलाला भागवत नाटक मंडळीतील नाटकाप्रमाणे खेळ करण्याची आज्ञा केली. त्यांची आज्ञा प्रमाण मानून इ.स. 1843 मध्ये सांगलीत पहिल्या मराठी नाटकाचा म्हणजे सीता स्वयंवर नाटकाचा जन्म झाला. भाव्यांनी स्वतःच नवीन पदाची रचना केली. 'सीता स्वयंवराण्यान' आणि 'अहिल्योद्धार' आख्यायन श्रीमंतापुढे सादर केले.
- सीता स्वयंवर हेच मराठीतील पहिले नाटक मानले जाते. इथेच मराठी रंगभूमीची मुहूर्तमेढ रोवली गेली. आणि म्हणूनच हा दिवस 'मराठी रंगभूमी दिन' म्हणून साजरा केला जातो.
- सन 1843 ते 1851 या काळात विष्णुदासांना राजाश्रय लाभला. त्यांच्या नाटकाचे प्रयोग मुंबईला झाले आणि राजाश्रयाला लोकाश्रयाची साथ मिळाली.
- सांगलीकर नाटककार मंडळी फिरतीवर जाऊ लागली, तिकिट लाऊन नाटकांचे प्रयोग सादर करण्यात आले. 14-2-1853 मध्ये वृत्तपत्रात प्रथम जाहीरात देण्यात आली. अखिल भारतात सांगलीचे नाव गाजले.
- 1862 मध्ये विष्णुदासांनी नाटयसंन्यास घेतला. मात्र विष्णुदासांच्या नाटकाच्या पध्दतीवर आधारित नाटके 1910 पर्यंत सुरु होती.
- दि. 9 ऑगस्ट, 1909 मध्ये या नाटयाचार्यांचे निधन झाले. त्यांच्या नावाने विष्णुदास भावे पुरस्कार रंगभूमी दिनादिवशी देण्यात येतो तर सांगलीत विष्णुदास भावे नाटयमंदिर त्यांचे स्मरणार्थ उभे राहिले.
- नंतर पुढे नाटयपंढरी म्हणून सांगलीचा लौकीक वाढत गेला. मात्र नाटक म्हंटल म्हणजे विष्णुदास भावे यांचे प्रथम स्मरण झालेशिवाय राहात नाही.
